

Sygn. akt I UK 203/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 lutego 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski (przewodniczący)

SSN Bogusław Cudowski (sprawozdawca)

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania Z. S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w C.
o podleganie ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzenia pozarolniczej
działalności gospodarczej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 11 lutego 2015 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 11 grudnia 2013 r.,

**oddala skargę kasacyjną i oddala wniosek pozwanego o
przyznanie kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu
kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 8 czerwca 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w C. objął obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym, rentowymi i wypadkowym

Z. S. jako osobę prowadzącą działalność gospodarczą w okresie od 1 listopada 2009 r., ustalając podstawę wymiaru składek na te ubezpieczenia w wysokości 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego przyjętego do ustalenia kwoty ograniczenia rocznej podstawy wymiaru składek na dany rok kalendarzowy.

W odwołaniu od tej decyzji ubezpieczony wniósł o jej zmianę i ustalenie, że w okresie od 1 listopada 2009 r. podlega ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu umowy o pracę zawartej z firmą „L.G. A. D.” oraz umowy zlecenia zawartej z firmą T. R. W. Zdaniem odwołującego osoba zatrudniona na podstawie umowy o pracę w niepełnym wymiarze czasu pracy, wykonująca jednocześnie umowę zlecenia dla innego podmiotu niż jego pracodawca i prowadząca działalność gospodarczą podlega ubezpieczeniom społecznym z tytułu umowy o pracę i z jednego tytułu wybranego spośród dwóch pozostałych. Organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania.

Wyrokiem z dnia 9 listopada 2012 r. Sąd Okręgowy Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. oddalił odwołanie. Sąd ustalił, że Z. S. od 1 lipca 1995 r. prowadził pozarolniczą działalność gospodarczą w postaci transportu osobowego - taksówki osobowej. W dniu 2 października 2009 r. zawarł z płatnikiem składek „L. G. A.D.” z siedzibą w W. umowę o pracę na okres od 1 listopada 2009 r. do 31 października 2010 r. w wymiarze 1/8 etatu za wynagrodzeniem 159,59 zł miesięcznie brutto. Przedmiotem umowy był kolportaż ulotek reklamujących pracodawcę. Po upływie okresu, na jaki umowa została zawarta, strony zawierały kolejne roczne, następujące po sobie umowy z takim samym wymiarem czasu pracy i wynagrodzeniem w wysokości 1/8 najniższego wynagrodzenia. W dniu 2 listopada 2009 r. Z. S. zawarł umowę zlecenia z firmą T. R. W. w K. na czas nieoznaczony za wynagrodzeniem 30 zł brutto miesięcznie. Przedmiotem umowy było przekazywanie informacji o osobach potencjalnie zainteresowanych współpracą z firmą T. i jej kontrahentami. Z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej odwołujący opłacał jedynie składkę na ubezpieczenie zdrowotne.

Sąd Okręgowy wskazał, że okolicznością sporną jest właściwa wykładnia przepisu art. 9 ust. 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (dalej u.s.u.s.). Zdaniem Sądu podleganie ubezpieczeniu z tytułu umowy zlecenia nie zwalnia z

obowiązku ubezpieczeń społecznych z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej, ponieważ zgodnie z art. 9 ust. 2a u.s.u.s. osoba wykonująca pracę na podstawie umowy zlecenia i jednocześnie prowadząca działalność gospodarczą podlega obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowemu z tytułu tej działalności, jeżeli z tytułu umowy zlecenia podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe jest niższa od obowiązującej tę osobę najniższej podstawy wymiaru składek dla osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą. Sąd stwierdził, że zgodnie z art. 9 ust. 2 u.s.u.s. odwołujący mógłby dokonać wyboru podstawy ubezpieczenia wyłącznie w sytuacji zbiegu tytułów ubezpieczenia z pozarolniczej działalności gospodarczej z umową o pracę lub umową zlecenia, gdy zostałyby spełnione warunki określone w art. 9 ust. 1a lub art. 9 ust. 2a u.s.u.s., tzn. gdy podstawa wymiaru składek z tytułu umowy o pracę byłaby wyższa od minimalnego wynagrodzenia, a z tytułu wykonywanej umowy zlecenia byłaby nie niższa niż 60% prognozowanego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia. W przypadku odwołującego miesięczna podstawa wymiaru składek z tytułu umowy o pracę była niższa niż najniższe wynagrodzenie, a z tytułu wykonywania umowy zlecenia nie osiągnął najniższej podstawy wymiaru składek obowiązującej dla osób prowadzących działalność gospodarczą. W związku z powyższym Sąd Okręgowy stwierdził, że do odwołującego nie miał zastosowania art. 9 ust. 2 u.s.u.s. W konsekwencji, iż prowadzenie działalności gospodarczej stanowiło dla niego tytuł do objęcia obowiązkowymi ubezpieczeniami społecznymi.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł ubezpieczony, zarzucając pominięcie okoliczności, że przez cały sporny okres pozostawał pracownikiem zatrudnionym na podstawie umowy o pracę, która przez cały ten czas była jego pierwszym (obligatoryjnym) tytułem do ubezpieczeń. Zdaniem ubezpieczonego okoliczność ta skutkowałą bezzasadnością powołania się na art. 9 ust. 2a u.s.u.s. Twierdził, że art. 9 ust. 2a u.s.u.s. odnosi się wyłącznie do sytuacji, w której osoba prowadząca działalność gospodarczą jednocześnie wykonuje dla kogoś umowę zlecenie. Z kolei osoba mająca umowę o pracę z wynagrodzeniem niższym od minimalnego, która ma również więcej niż jeden inny tytuł do objęcia obowiązkowymi ubezpieczeniami społecznymi, podlega zawsze obowiązkowo

ubezpieceniom z umowy o pracę oraz jednego innego tytułu, natomiast z pozostałych tytułów nie podlega obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym, choć może sobie dobrowolnie taki tytuł wybrać. Apelujący twierdził, że jako osoba prowadząca działalność gospodarczą, jednocześnie zatrudniona na podstawie umowy o pracę z wynagrodzeniem poniżej minimalnego i wykonująca umowę zlecenie dla innego podmiotu niż pracodawca, podlegał obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym z tytułu umowy o pracę oraz innego drugiego tytułu. Spośród pozostałych tytułów mógł natomiast wybrać ten, który mu najbardziej odpowiada, np. umowę zlecenie, a nie działalność gospodarczą, i to bez względu na wysokość wynagrodzenia z tytułu umowy zlecenia.

Organ rentowy wniósł o oddalenie apelacji oraz o zasądzenie na jego rzecz kosztów zastępstwa procesowego, podzielając pogląd prawny przedstawiony przez Sąd I instancji.

Wyrokiem z dnia 11 grudnia 2013 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację. Na wstępie zauważył, że nie było podstaw do podważenia ważności zawartych przez ubezpieczonego umów o pracę i umów zlecenia, ponieważ organ rentowy w postępowaniu sądowym nie przedstawił żadnych dowodów mogących wskazywać na nieważność tych umów oraz ważności tych umów nie kwestionował. Sąd II instancji nie podzielił stanowiska apelującego. W uzasadnieniu wyroku stwierdził, że z art. 9 ust. 1 i 1a u.s.u.s. wynika, że ponieważ podstawa wymiaru składek apelującego z tytułu stosunku pracy była niższa od podstawy wynikającej z art. 18 ust. 4 pkt 5a u.s.u.s., podlegał on obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z innych tytułów, tzn. z tytułu umowy zlecenia oraz z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności, z zastrzeżeniem art. 9 ust. 1b u.s.u.s., czyli przy odpowiednim zastosowaniu kryteriów określonych w art. 9 ust. 2 u.s.u.s. Odnosząc się do oceny równoczesnego podlegania ubezpieczeniom emerytalnym i rentowym z tytułu umowy zlecenia oraz z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej, zdaniem Sądu, art. 9 ust. 2 u.s.u.s. nie można odczytywać w oderwaniu od ustępu 2a, nawet jeżeli nie są to dwa jedyne tytuły do podlegania przez apelującego ubezpieczeniom społecznym. Sąd stwierdził, że wynikające z art. 9 ust. 2 u.s.u.s. prawo wyboru innego tytułu podlegania ubezpieczeniom niż ten, który powstał najwcześniej (w przypadku apelującego tytułem tym było prowadzenie

pozarolniczej działalności) doznaje ograniczenia wskazanego w ustępie 2a, ponieważ podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z tytułu umowy zlecenia apelującego była niższa od obowiązującej go najniższej podstawy wymiaru składek dla osób prowadzących pozarolniczą działalność.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego złożył pełnomocnik ubezpieczonego. Zarzucono naruszenie prawa materialnego poprzez naruszenie:

„art. 9 ust. 2a ustawy z dnia 13 października 1998 r., o systemie ubezpieczeń społecznych w zw. z brzmieniem art. 9 ust. 1a i 1b i ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez jego błędną wykładnię, a w konsekwencji niewłaściwe zastosowanie wobec nieuzasadnionego przyjęcia, że regulacja ta znajduje zastosowanie w sytuacji stanu faktycznego wyczerpującego treść przepisów art. 9 ust. 2 w zw. z art. 9 ust. 1a i 1b ustawy, w tym przez stwierdzenie, że wynikające z art. 9 ust. 2 ustawy prawo wyboru doznaje ograniczenia wskazanego przepisem ustępu 2a ustawy, w sytuacji gdy podstawa wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe z tytułu umowy zlecenia jako kolejnego tytułu podlegania ubezpieczeniom społecznym jest niższa od obowiązującej najniższej podstawy wymiaru składek dla osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą - podczas gdy takie rozumienie przepisu w żadnej mierze nie wynika z treści art. 9 ustawy, w okolicznościach gdy inne odesłanie są we wskazanym przepisie wprost przez ustawodawcę określone, a art. 9 ust. 2a i art. 9 ust. 2, regulują dwa całkowicie odrębne sytuacje zbiegu podstaw ubezpieczeń społecznych;

art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r., o systemie ubezpieczeń społecznych w zw. z brzmieniem art. 9 ust. 1a i 1b oraz ust. 2a ustawy z dnia 13 października 1998 r., o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez niewłaściwą wykładnię i przyjęcie, że zasada wyrażona w treści art. 9 ust. 2 ustawy systemowej doznaje ograniczenia wynikającego z brzmienia art. 9 ust. 2a ustawy, w sytuacji gdy takie ograniczenie nie wynika w żadnej mierze z wskazanych regulacji, a sytuacja skarżącego wypełnia przesłanki zastosowania względem jego osoby art. 9 ust. 2 przedmiotowej ustawy, w szczególności wobec faktu, iż w sytuacji odwołującego się zachodził zbieg trzech tytułów podlegania ubezpieczeniom społecznym, a mianowicie stosunku pracy, stosunku wynikającego z umowy

zlecenia oraz z podstawy wynikającej z prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej, gdzie w żadnej mierze regulacja art. 9 ust. 2a nie jest regulacją uzupełniającą, szczególną etc. względem regulacji art. 9 ust. 2 ustawy, zatem brak jest jakichkolwiek podstaw do przyjęcia, iż treść art. 9 ust. 2 ustawy znajduje ograniczenie treścią art. 9 ust. 2a ustawy, gdzie przepisy te regulują całkowicie odrębne kwestie;

art. 9 ust. 1a oraz 2a ustawy z dnia 13 października 1998 r., o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez niewłaściwe zastosowanie w tym przyjęcie, że wskazana regulacja ma zastosowanie do ustalonego w sprawie stanu faktycznego, w tym z uwagi na fakt uzyskiwania przez odwołującego w okresie od listopada 2009 roku do nadal, z tytułu zatrudnienia oraz z tytułu umów zlecenia kwot stanowiących podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne niższych od obowiązującej najniższej podstawy wymiaru składek dla osób prowadzących działalność gospodarczą - w sytuacji gdy w przypadku zbiegu zatrudnienia w ramach stosunku pracy oraz dalszych tytułów w postaci umów zlecenia i prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej, zastosowanie znajduje zastrzeżenie zawarte w art. 9 ust 1a, stosowania treści regulacji zawartej w ust. 1b art. 9 wskazanej ustawy, a co za tym idzie zastosowanie znajduje treść art. 9 ust. 2 powołanego aktu, przy jednoczesnym braku podstaw do stosowania art. 9 ust. 2a ustawy;

art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r., o systemie ubezpieczeń społecznych, w zw. z brzmieniem art. 9 ust. 1a i 1b ustawy z dnia 13 października 1998 r., o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez niewłaściwą wykładnię skutkującą przyjęciem, że przepis ten znajduje zastosowanie wyłącznie w sytuacji, gdy osoba spełniająca przesłanki zastosowania powołanych regulacji, w tym uzyskująca z tytułu stosunku pracy wynagrodzenie niższe niż kwota minimalnego wynagrodzenia za pracę, uzyskuje z tytułu umowy zlecenia wynagrodzenie wyższe 60% prognozowanego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, podczas gdy przepisy prawa nie wskazują tego typu ograniczeń a ponadto takie rozumienie zastosowania powołanych regulacji jest wprost sprzeczne z ich treścią oraz celem przepisów regulujących zbieg podstawy ubezpieczenia z tytułu umowy o pracę z innymi tytułami ubezpieczenia, albowiem art. 9 ust. 1a ustawy wprost stanowi, iż

ubezpieczeni, których podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z tytułu stosunku pracy (...) w przeliczeniu na okres miesiąca jest niższa od określonej w art. 18 ust. 4 pkt 5a, podlegają również obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z innych tytułów, z zastrzeżeniem m. in. ust. 1b który wprost odsyła do treści ust. 2 art. 9 ustanawiającego prawo decyzji ubezpieczonego w zakresie objęcia ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi także z pozostałych, wszystkich lub wybranych tytułów lub do zmiany tytułu ubezpieczeń;

art. 12 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w zw. z treścią art. 9 ust. 2 ustawy, poprzez niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, iż w sytuacji zbiegu podstaw podlegania ubezpieczeniom społecznym, ubezpieczony podlega ubezpieczeniu wypadkowemu z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej - w sytuacji gdy wobec świadczenia pracy na podstawie stosunku pracy i dodatkowo na podstawie stosunku zlecenia, to z tych tytułów ubezpieczony podlega także ubezpieczeniu wypadkowemu”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się nie mieć uzasadnionych podstaw.

Zdaniem Sądu Najwyższego stan faktyczny sprawy był bezsporny. Skarżący podnosił w skardze kasacyjnej naruszenie przepisów ustawy systemowej.

Wstępnie należy stwierdzić, że ubezpieczony oprócz prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej zawarł także umowę o pracę (wynagrodzenie miesięczne 159,59 zł) oraz umowę zlecenia (30 zł miesięcznie). Organ rentowy obejmując obowiązkowym ubezpieczeniem emerytalnym, rentowym i wypadkowym prowadzoną działalność gospodarczą nie wykazał nieważności zawartej umowy o pracę i umowy zlecenia. Sąd Najwyższy przyjmuje jednak, że określenie przez strony umowy cywilnoprawnej rażąco niskiego wynagrodzenia (50 zł miesięcznie) narusza zasady współżycia społecznego, w tym zasadę równego traktowania wszystkich ubezpieczonych, zasadę solidaryzmu ubezpieczeń społecznych, zasadę nieuprawnionego nieuszczipiania środków funduszu ubezpieczeń społecznych oraz elementarne zasady obrotu prawnego, zmierzając

do objęcia nieuprawnionym tytułem ubezpieczenia społecznego i z tego powodu umowa taka nie powinna korzystać z ochrony prawnej na podstawie art. 58 § 2 k.c. (wyrok z dnia 18 marca 2014 r., II UK 374/13). Akceptując powyższy pogląd możliwe byłoby stwierdzenie o zgodności z prawem zaskarżonego wyroku Sąd Apelacyjny.

W związku z powyższym należy także zauważyć, że regulacja zbiegu tytułów ubezpieczenia uległa, z dniem 1 listopada 2005 r. istotnej zmianie. Mianowicie w ustawie systemowej dodany został przepis art. 9 ust. 2a. Przepis ten stanowi, że osoba prowadząca jednocześnie pozarolniczą działalność gospodarczą podlega obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowemu z tytułu tej działalności, jeżeli z tytułu wykonywania umowy agencyjnej lub umowy zlecenia albo innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, oraz współpracy przy wykonywaniu tych umów podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe jest niższa od obowiązującej tę osobę najniższej podstawy wymiaru składek dla osób prowadzących działalność pozarolniczą.

Nie ulega wątpliwości, że zmiana powyższa miała uzasadnienie fiskalne poprzez eliminację wyboru tytułu ubezpieczenia z bardzo niską podstawą wymiaru składek. Tak więc przepis art. 9 ust. 2a ograniczył zasadę pierwszeństwa w czasie w przypadku osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą i wykonujących jednocześnie umowy cywilnoprawne. Przepis ten powiązał rodzaj obowiązkowego tytułu ubezpieczenia z wysokością podstawy wymiaru składek.

Tak więc w obecnym stanie prawnym nie ma już możliwości zmiany tytułu ubezpieczenia z prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej na umowę zlecenia niezależnie od wysokości otrzymywanego wynagrodzenia (odprowadzanej składki). Utraciły tym samym aktualność poglądy (zob. np. powołany w skardze kasacyjnej wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2009 r., I UK 325/08, OSNP 2010 nr 23-24, poz. 296) o możliwości zmiany tytułu ubezpieczenia z prowadzenia działalności gospodarczej na świadczenie pracy na podstawie umowy zlecenia, nawet jeżeli ubezpieczony czyni to w celu obniżenia kosztów związanych z obowiązkowym ubezpieczeniem emerytalnym i rentowym.

Trafnie zatem przyjął Sąd Apelacyjny, że w razie równoczesnego podlegania ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowemu z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej oraz z tytułu umowy zlecenia znajduje zastosowanie przepis art. 9 ust. 2a ustawy systemowej, nawet w sytuacji jeżeli nie są to jedyne tytuły podlegania tym ubezpieczeniom. W takim przypadku z uwagi na nieosiągnięcie wynagrodzenia z umowy zlecenia nie niższego niż 60 % prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego ubezpieczony powinien podlegać ubezpieczeniom z tytułu prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej.

Na podstawie powyższego należało uznać, że zaskarżony wyrok odpowiada prawu, a zarzuty skargi kasacyjnej były nieuzasadnione.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji wyroku.